

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

שבת דף נח-סד | פרשת אמור | גליון מס' 18

דף נח.

ולא תצא בהמה לא בחותם שבצוארה, ולא בחותם שבכסותה, ולא בזוג שבכסותה, ולא בזוג שבצוארה- ופרש"י: לא תצא - כדאמרינן באידך פרקין (שבת נד, ב): דמתחזי כמאן דאזיל לחינגא. והיינו משום שנראה הדבר כאילו מוליכים אותה לשוק להימכר ותולים לה זוג לנאותה.

וראה בתוספות שהוכיחו כפירוש. והנה הרמ"א ביו"ד (פז, ג) כתב שבשר עוף מותר לבשלו בחלב שקדים ואין חשש של מראית העין שנראה כבשר בחלב, אבל בשר בהמה אסור לבשלו בחלב שקדים מפני מראית העין. ומבאר שאיסור מראית העין נאמר רק באיסור דאורייתא [בשר בהמה] ולא באיסור מדרבנן [בשר עוף בחלב].

והש"ך (שם, ו) חולק, והוכיח מהגמרא כאן שיש איסור משום מראית העין גם באיסור מדרבנן, שהרי איסור מקח וממכר בשבת הוא רק מדרבנן וגזרו שלא תצא בהמה באופן שנראה שהוא הולך למוכרה בשוק.

והנחלת צבי (שם) דוחה את הראיה, ומפרש שהרמ"א מדבר רק על איסור מראית העין בחדרי חדרים וזה נאמר רק כשנראה שעובר על איסור מהתורה, אבל להוליך בהמה ברשות הרבים באופן שכולם רואים ונראה כמו שהולך לעשות איסור מדרבנן בודאי אסור.

דף נט:

ולא בעיר של זהב. מאי בעיר של זהב? רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ירושלים דדהבא, כדעבד ליה רבי עקיבא לדביתהו - ורבנו ניסים גאון הביא את סיפור המעשה מדברי הגמ' בנדרים נ. דר' עקיבא איקדשא ליה ברתייה דבר כלבא שבוע שמע אבוהא אדרא הנאה מכל נכסיה אזלא ואיתנסיבא ליה

בסיתוא הוה גנו בי תיבנא הוה מנקיט לה תיבנא מן מזייה אמר לה אי הואי לי רמינא לך ירושלם דדהבא והזכירו אחר כך שהגיע לעושר גדול כמו שאמרו מן ו' מילי איעתר ר' עקיבא ולאחר שהגיעה ידו שילם לה נדרו ועשה לה ירושלם דדהבא ובגמ' דהדין פירקא דבני מערבא אמרי מעשה ברבי עקיבא שעשה לאשתו עיר של זהב חמתה איתתיה דרבן גמליאל וקניאת בה. [ראתה אותה אשתו של רבי גמליאל וקנא' בה - קרבן העדה], אתת ואמרה קמי בעלה אמר לה מה הוית עבדא לי כמה דהוות עבדא ליה דהות מזבנא מן קלעיתה דשערה ויהיבא ליה והוא לעי באורייתא. [א"ל רבי גמליאל וכי כן היית עושה את לי כמו שהיא עשתה לו שהיתה מוכרת צעיף שבראשה ונותנת לו כדי שיעסוק הוא בתורה. קרבן העדה. ובפני משה פי שהיה מוכרת קליעת שערה לפיאה נכרית ונתנה לו].

ובאבות דרבי נתן (פרק ו, ב) איתא: 'אמרו לא נפטר מן העולם עד שהיו לו שולחנות של כסף ושל זהב ועד שעלה למטתו בסולמות של זהב. היתה אשתו יוצאה בקרדוטין ובעיר של זהב. אמרו לו תלמידיו רבי ביישתנו ממה שעשית לה. אמר להם הרבה צער נצטערה עמי בתורה.'

א"ל רבינא לרב אשי קמרא עילוי המיינא מאי א"ל תרי המייני קאמרת - כתב בהערות הגרי"ש אלישיב: הנה לדעת רש"י והכי קי"ל בשני חגורות הוי משוי משום דהחגורה הב' לא מהניא מידי ושאני מב' בגדים זעג"ז. וצ"ב דא"כ אמאי קאמר דבקמרא ע"ג המיינא הוי משוי כחגורה ע"ג חגורה, הלא הקמרא שפיר מהני ליה, דהוי תכשיט, משא"כ בתרי המייני, דהחגורה השניה לא מהניא מידי דהבגדים עומדים מכח החגורה הראשונה, ואין לומר דהחגורה הראשונה הויה משוי, ומשום שהבגדים יכולים לעמוד ע"י הקמרא דמלבד דהוי תכשיט ג"כ מחזיק

כאן. והפנים מאירות פלפל בזה, דבאמת לשון הגמרא הוא 'היה שם כתוב על ידות הכלים', וי"ל שדוקא בידות שהוא מקום בזיון שידי הכל ממשמשים בהם, ויבא לידי מחיקה, וכן בכרעי המטה, אבל על כלי מכובד יש לומר דמותר להשתמש בו כיון דהשם שלא במקומו אינו מקדש כל הכלי... והעלה דמכל מקום אין להקל ולשתות בכלים הנ"ל כך, כי ברמב"ם ובשו"ע כתבו כלי ודעתו נוטה לכרוך על מקום כתיבת ה' גימוניות של זהב או של משי ואז מותר לשתות מהכלים בלי שום פקפוק, עכ"ד.

ולכאורה יש להביא ראיה לסברתו הראשונה של הפנים מאירות ממסכת ר"ה דף יח ע"ב, 'בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטריא שגזרה מלכות יון גזירה שלא להזכיר שם שמים על פיהם וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהיו מזכירים שם שמים אפילו בשטרות וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לא' עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה ובטלום. ואותו היום עשאוהו יום טוב, יעו"ש. הרי מבואר שכל החשש היה שלאחר הפרעון יהיה שם שמים מוטל בבזיון, אבל אילו לא היה חשש שהשטר יוטל לאשפה לאחר הפירעון, לא היה איסור מצד עצם השימוש בשטר ששם שמים כתוב עליו.

והצעתי דבר זה לפני מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א והשיב שאין ראיה מהגמרא בר"ה, כי בשטר שם ה' נכתב בכבוד ועל פי תקנת בית חשמונאים שיכתבו שם שמים גם בשטרות, כדי להזכיר את שם ה' יתברך, שהרי כתבו שם בכך וכך ליוחנן כהן גדול לא' עליון, משא"כ כשנכתב על כוס ואין זה מקומו כלל, וכל שכן כשנכתב על שטר כסף מתוך שגעון עצם הכתיבה היא בדרך בזיון לכן השימוש אסור. ועוד דשטר חוב אין ממשמשים בו כל כך. ולמעשה אין תקנה אלא לקדור את השם מהשטר.

דף סב.

פעמים שאדם נותן לאשתו טבעת שיש עליה חותם ומניחתו באצבעה עד שתגיע לקופסא כו'.

במגן אברהם (סי' ש"א ס"ק נ"ג) כתב דאשה שיצתה בשבת בציצית חייבת חטאת, דאף דהוי מלבוש לגבי איש, אינו מלבוש לגבי אשה, כדאמרין לעיל דנשים עם בפני עצמן הם. ותמה שם בתוספת שבת (ס"ק ע"ז) דלמה תתחייב חטאת, הא מבואר כאן דאי לאו דלפעמים היא לובשת טבעת בעלה על אצבעה, היתה פטורה, דאינו כדרך הוצאה אבל

הבגדים, ז"א זכיון דהחגורה הראשונה בפועל מחזקת הבגדים קודם הקמרא א"כ היא בודאי ל"ה משוי, וא"כ צ"ב מ"ט חשיב הקמרא משוי וכנ"ל.

ומבואר בזה חידוש גדול, זכיון דהקמרא משמשת בתורת בגד דהויא חגורה, ובתורת כן הוי משוי, לא מהני מה דיש בזה ג"כ תורת תכשיט להתיר הטלטול, דבתורת חגורה כבר קיי"ל דאסור [וע"ע להלן משי"ת יותר].

ולפ"ד רש"י בחגורה ע"ג חגורה (וכגון בגארטל ע"ג חגורת החליפה) הוי משוי, אמנם אם יש בגד ועליו חגורה, וע"ז יש עוד בגד ועליו יש ג"כ חגורה, פשוט כמבו' בתוס' דל"ח משוי, דהחגורה מהניא עכ"פ לבגד השני. ואמנם גם בחגורה ע"ג חגורה ממש, בבית לאיש נראה דיש להתיר, כיון דיש פוסקים דבבית בכ"ג שרי וגם בתכשיטין, וי"א דכל הגזירה באשה ולא באיש.

דף ס.

לא יצא איש בסנדל מסומר - כתב בהערות הגרי"ש אלישיב דכתב המנ"ח דהיוצא ביו"כ במנעל חייב משום שיו"כ אסור בנעילת הסנדל הוי משאוי א"כ ה"ה אחר שנאסר סנדל המסומר לכ' יהא חייב עליו לדעת המנ"ח ויש לחלק דהתם יש ראשונים שסוברים שכל החמשה העינויים אסורים מדאורייתא משא"כ סנדל המסומר אין איסורו אלא מדרבנן.

אמר שמואל שלפי הגזרה היו כו' ראב"א אומר במערה היו יושבים כו' רמב"י אמר בבהכנ"ס היו יושבין כו' - כתב השפת אמת: אפשר שכל אלו היו והכל אמת ולכן כיון שבג' פעמים אלו ה"ה הסיבה על ידי הסנדל המסומר לכן גזרו עליו.

דף סא:

היה כתוב על ידות הכלים... יגוד - בס' חשוקי חמד דן מה לעשות בשטר כסף שכתבו עליו שם ה' האם מותר להשתמש בשטר הכסף ולמסרו מיד ליד? והשיב שמסוגיין משמע שאסור להשתמש בחפץ ששם ה' כתוב עליו. ואין תקנה לשטר הזה אלא לקדור את השמות ולגנזם. ואם עי"כ יפסל השטר ויפסיד מאתיים ש"ח ירויה מצוות עשה של ואהבת את ה' אלוקיך בכל מאודך. אולם מצינו בפתחי תשובה (יו"ד סימן רעו סי"ג ס"ק כה) שכתב בשם הפנים מאירות (ח"ב סוף סימן קלב) שדן בדבר שחקקו חברת קברנים על כוסות זכוכית ששותים בהם פסוקים וגם שם הוי"ה ברוך הוא ככתיבתו. ואסר להם רב אחד לשתות בהם, כמפורש בשו"ע

ואף על גב דמשתכחא ואף על גב דלא ידע מאי קאמר, שנאמר (שם קיט, כ) 'גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת'.

ובמלבי"ם מסביר על פי זה הפסוקים במשלי (ו) לך אל נמלה עצל, ראה דרכיה וחכם וגו' תכין בקיץ לחמה (אחרי אשר) אגרה בקציר מאכלה, והיינו ד"קציר" הוא בתחילת הקיץ, ואז היא אוגרת ואוספת גרגירי חטה בשביל מאכלה, וא"כ בשאר ימות הקיץ היא מתקנת הגרגרים וחותרת ראשי הגרעינים שלא יצמחו ויתקלקלו. והלימוד הוא אצל האדם, דליגמר איניש, שיאסוף וילמוד הרבה תורה, והדר ליסבר, ואח"כ יתקן ויסדר ויסביר היטב מה שלמד.

וכן מצינו שהיו עושים חכמי התלמוד וכדאי בעירובין יג. אתא לקמיה דרבי ישמעאל גמר גמרא, והדר אתא לקמיה דרבי עקיבא וסבר סברא.

וכן מצינו ביבמות (דף עב:) שאמרו על רבי יוחנן: נפק [יצא] רבי יוחנן, תנייה שנה לתורת כהנים בתלתא יומי [למד את תורת כהנים בשלשה ימים], וסברה [עייין בה בסברא] בתלתא ירחי [בשלשה חדשים].

אמר רבי שמעון בן לקיש: אם תלמיד חכם נוקם ונוטר כנחש הוא חגריהו על מתניך, אם עם הארץ הוא חסיד אל תדור בשכונתו. ופרש"י: אל תדור בשכונתו. שאינו יודע בדקדוקי מצות, ואין חסידותו שלם, וסופך ללמוד ממנו - וראה עוד במגן אבות לרשב"ץ (אבות פ"א) שכתב: 'אם עם הארץ חסיד הוא, אל תדור בשכונתו, ואם תלמיד חכם נחש הוא, חגרהו על מתניך, כי עם הארץ, ירגילהו לביטול תורה, והחכם יוכיחנו על ביטול תורה עד שיעסוק בה.'

ובתורה תמימה (ויקרא פרק כב) כתב לבאר לפי"ז דברי המדרש: 'ושמרתם ועשיתם - ושמרתם זו משנה, ועשיתם זו המעשה, מלמד שכל שאינו במשנה אינו במעשה'. שהוא ע"ד מ"ש באבות פ"ה לא עם הארץ חסיד, והטעם פשוט, שמפני חסרון ידיעתו אינו יודע במה להזהר ואיך להתנהג ע"פ דרכי התורה. ע"כ. וכ"כ כע"ז התפארת ישראל (יכין מסכת אבות פרק ב).

ודבר מענין כתב הספורנו (שמות פרק יח) עה"פ 'ויבחר משה אנשי חיל' שכתב: אחר שבקש ולא מצא אנשים שיהיו בהם כל המעלות שהזכיר יתרו בחר באנשי חיל בקיאים וחרוצים לברר וללבן אמתות דבר ולהביאו אל תכלית, יותר מיראי אלהים בלתי אנשי חיל, כאמרם ז"ל (שבת פרק במה אשה יוצאה) אם תלמיד חכם (נוקם ונוטר) כנחש חגרהו

אסורה דאינו דרך מלבוש, וא"כ ה"ה בטלית מצוייצת צ"ל פטורה אבל אסורה.

ותירץ במחצית השקל דגם בטלית לפעמים הכפריות מתעטפות במפה ויוצאות בהן, וא"כ ה"ז כדרך הוצאה, ואינו דרך מלבוש, ולכן חייבות חטאת. ובפמ"ג (שם) תירץ דדוקא לענין טבעת על אצבע, שאין דרך כלל לאשה ללבוש דבר על אצבעה, לכן הוי "מקום זה" שלא כדרך הוצאה והיתה פטורה, אי לאו דלפעמים לובשת. משא"כ כשמתעטפת בטלית, הרי על גופה וכתפה רגילה בבגדים אחרים והוי כדרך הוצאה וחייבת.

דף סג.

אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה תלמודא, ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא מאי קא משמע לן - דליגמר איניש, והדר ליסבר - ופרש"י: דליגמר איניש - לגרוס שמעתא מרביה, ואף על גב דלא ידע לכולהו טעמיה. והדר ליסבר - טעמיה, דהא קשה ליה לרב כהנא ולא הוה ידע להאי טעמא, ותלמודיה הוה קים ליה מדהוה בר תמני סרי.

ומבואר ברש"י שהכונה היא שילמד את השמועות ויבין את פירוש הדברים, ואף שלא ידע את כל הטעמים של הדין. [אבל לשנן את המילים בלי להבינם אינו נחשב לימוד - ליגמר]. ושמא את זה הוא מרמז באין מקרא יוצא מידי פשוטו שאף מי שלא מבין אל כל עומק וטעמי הדינים, פשוטם של הדינים והשמועות גם נחשב ללימוד, וממילא עדיף מקודם לדעת את כל הדינים - משום שאת ההסבר ועומק הדברים יוכל ללמוד אחר כך. וכן בס' הערות הגרי"ש אלישיב שם כתב: א"ר כהנא כד הוינא בר תמני סרי וכו', דליגמר איניש והדר ליסבר. והיינו דהיה לו רב שלמד עמו כל התושבע"פ ואם היה הולך לשאול וליישב קושיתו זו דהוקשה לו דבד"ת כתיב, היה יכול להפסיד באותו זמן תורת רבו, ע"כ לא רצה להפסיק בלימוד הש"ס, [ואחר שיודע ש"ס בבהירות נעלמות הרבה קושיות].

וכן מצינו בבברכות דף סג: דבר אחר: הסכת ושמע ישראל - הס ואחר כך כתת. כדרבא, דאמר רבא: לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהגה. ופרש"י: שתוק והאזן לשמועתך עד שתהא שגורה בפ"ך ואף על פי שאינה מיושבת לך, ואחר כך כתתנה והקשה עליה מה שיש לך להקשות, ותרץ תרוצין עד שתתישב לך.

ורבא אזיל לשיטתי בע"ז יט. דשם נמי מייתי לה מקרא (תהלים א, ב) 'כי אם בתורת ה' חפצו', והדר, 'ובתורתו יהגה'. ואמר רבא לגרוס אינש והדר לסבור,

בית החכם לבית הע"ה. ויהי ביום השבת ראה ע"ה עשן שיוצא מבית התבשיל אשר בבית החכם, והלך לשם כדי להוכיחם ולהפרישם מאיסורא, כי הוא חשב שהם הדליקו אש מחמת הקור, אך מפני שהיה יום קר וגשום הוא לבש מעיל שהיה בו שעטנז, ולקח עמו מטריה, והגיע לבית החכם והוכיח אותם על כך שהם מבערים אש ביום השבת. החכם ביאר לו שהם לא עשו איסור כלשהו, מפני שהיה בביתם יולדת מסוכנת, שהרופאים אמרו שהיא חייבת לחמם את עצמה, וכן חייבים לבשל עבורה סממנים לצורך פיקוח נפש, וחוף מזה הם הדליקו את האש על ידי גוי, ומאידיך הע"ה עבר על שבעה איסורים דאורייתא כדי להוכיחם על כך. והחכם מנה לו את כל האיסורים [הוצאה מרה"י לרה"ר, ומרה"ר לרה"י, ולבישת שעטנז, ועוד איסורים כמבואר שם], והע"ה אמר שמעולם לא שמע על איסורים אלו, יעו"ש.

דף סד:

והדוה בנדתה. זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול וכו'. עד שבא ר"ע ואמר, א"כ אתה מגנה אותה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה וכו' - וצ"ע שלא חששו זקנים הראשונים לדברי ר"ע. וכתב החת"ס בשו"ת (יו"ד סי' קצ"ד) דזקנים הראשונים ס"ל כב"ש, דלא יגרש אא"כ מצא ערות דבר, וא"כ אין חשש שיגרשנה, ור"ע ס"ל כב"ה ע"ש. והנה באמת בירושלמי (סוף גיטין) מפורש כדברי החת"ס דזקנים הראשונים ור"ע כאן פליגי במחלוקת ב"ש וב"ה ע"ש.

כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור - בכתובות (ס' ע"א) איתא: תניא דם שע"ג ככר, גוררו ואוכלו. שבין השנים, מוצצו ואינו חושש. והקשה שם בהפלאה דהא כיון דדם אדם נאסר ע"ג ככר משום מראית העין. למה כשהוא בין השנים מוצצו ואינו חושש, הא אמרינן כאן שכל מה שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור. ותירץ דלא אסרו בחדרי חדרים רק במקום שיכול להיות פרהסיא שם, דהיינו אם יהיו שם אנשים עמו, דאז איכא משום מראית העין, ואז אסרו גם אם הוא בסתר. אבל בין השנים, בתוך פיו, דשם לא שייך כלל פרהסיא ומראית העין, ככה"ג לא גזרו בו.

על מתניך, ואם עם הארץ הוא חסיד אל תדור בשכונתו (שבת סג א).

וקצת נתאר מה יכול להיות חסידות של עם הארץ שמחזיק את עצמו במעשיו לחסיד ובעצם אינו יודע שחסידות של שטות היא ואדרבה בעצם חסידותו עושה איסור. וראשון בקודש ראה בשו"ת מהר"ם מינץ (נספחים שלשה ענפים) שכתב: איתא בספר חסידות על הא דאית' בפירקי אבות, לא עם הארץ חסיד, מעשה בעם הארץ אחד שאכל מקפה של בשר שנתבשל בקדירה חלבית בת יומא, וכשנודע לע"ה דאכל איסורא, מצער נפשיה, ולקח כמה זבובים ואכלן כדי לעשות אפיקטויזן להפליט ולהקיא האיסור. ובא המעשה לפני חכמים, ואמרו יפה אמרו חכמים, לא ע"ה חסיד, כי עבר על כל זבוב וזבוב ששה לאוין. דאית' בפ' כל שעה, ובפ' כל מערבין, אמ' אביי כו' אכל צירעה לוקה שש. וכן מעשה דר' עקיב' קודם שהיה ת"ח, כדאית' בהילכות דרך ארץ, וז"ל אמ' דר' עקיב' כו', פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצוה, ונטפלתי עמו ד' מילין עד שהבאתני לבית הקברות וקברתני, והרציתי הדברים לפני ר' אליעזר ור' יושוע, ואמרו לי על כל פסיע' ופסיע' כאילו שפכתי דמים עכ"ל. עיין בתו' בריש פ"ב דכתובות ובהילכות דרך ארץ פרק ו'. עכ"ד.

עוד ראה נמי באור החיים הק' (ויקרא פרק כו) שכתב בביאור הפס' 'אם בחוקתי תלכו': עוד יתבאר על דרך אומרים (אבות פ"ב) ולא עם הארץ חסיד פירוש שאסור לעם הארץ להתנהג בחסידות שיעשה חומרות וגדרים כמנהג החסידים, כי לפעמים יעשה חומרא בדבר שהוא אדרבה עברין, כי ימצא חסיד שירצה לגדור עצמו לקיים מצות עונה בימים המקודשים ותהיה בעיניו מצוה גדולה לשמש מטתו בליל כיפור, כמו ששמענו שהיה מעשה כן וכדומה, לזה ציוו חז"ל שאין לעם הארץ להתנהג במדת חסידות, והוא מאמר ה' כאן אם בחקתי תלכו שהוא עסק התורה, אז ואת מצותי תשמרו פירוש תעשו לכם משמרת כדי לקיימם גדרים ושמירות ולא זולת זה.

ועיין בבן יהוידע (שבת שם) מביא עוד מעשה בע"ה גמור שהיה מתחסד לפי דעתו, והיה דר בבית אחד כנגד ביתו של חכם אחד, שהיה מפריד רה"ר בין

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה ובהירה בשעה 7.00 בערב - שמעו ותחי נפשכם.

כמו"כ מתקיים שיעור 'למשכמי קום' לאחר הנה"ח בביהכנ"ס 'תורת משה מציון' רח' החווה פינת דרכי איש, ו'למאחרי שבת' בביהמ"ד אהל יששכר רח' המגיד ממעזריטש 144 בשעה 10.35 בערב

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com

בכתובת זו ניתן לקבל גם הגליון: 'בית מדרש גבוה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק.

לתרומות עבור 'בית מדרש גבוה לכהנים' פנו לטל 0504166339 או דרך מכשירי נדרים.